

6. Základní fyzikální konstanty

Materiálové „konstanty“

- „konstanty“ určující některé fyzikální vlastnosti látek (hustota, index lomu, pružnost...)
- závisí na vnějších podmínkách (teplota, tlak, el. pole.....)
- závislost na dostupnosti „čisté látky“.....

Matematické konstanty

- $\pi=3.14159\dots$ (kružnice...)
- $e=2.71828\dots$ základ přirozených logaritmů

Základní fyzikální konstanty

- vystupují v základních fyzikálních zákonech, velmi stabilní, bez vazby na látku....
- asi ty nejdůležitější :

c – rychlost světla ve vakuu

h – Planckova konstanta

e – elementární náboj

m_e – klidová hmotnost elektronu

m_p – klidová hmotnost protonu

N_A – Avogadrovo číslo

k – Boltzmannova konstanta

G – gravitační konstanta

.....celkem asi 40 konstant, závisí na oboru a volbě, na stupni poznání.....

Pozn. např.: existují námitky proti m_p , protože proton je nestabilní s poločasem rozpadu asi 10^{31} roků (trvání vesmíru asi 10^{10} roků....)

Metrologie – určování velikosti z.f.k. s vysokou přesností je sice nutnost, ale je to velmi obtížný obor (např.: přesnost c s 10^{-9} , G jen 10^{-4} ....)

Důvody ke zvyšování přesnosti:

- přesná interpretace fyz. jevů
- zdokonalení definic základních jednotek
- porovnání teorie s experimentem, platnost teorie....
- vzájemná propojenost měření konstant a vztahů

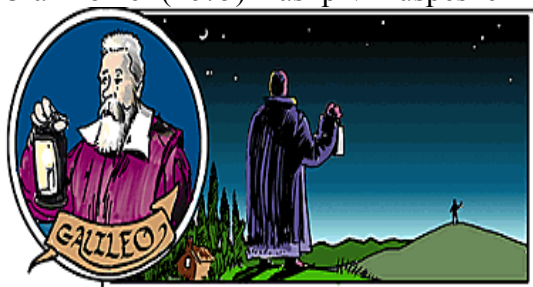
Rychlost měření světla

Historie

- Descartes (1596-1650): c je asi ∞

- Galileo Galilei (1564-1642; návrh 1638, realizace 1667) – c je konečná, ale nedokázáno experimentálně

Olaf Romer (1675) – asi první úspěšné měření

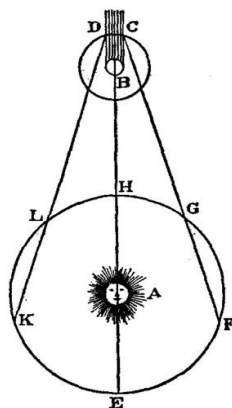
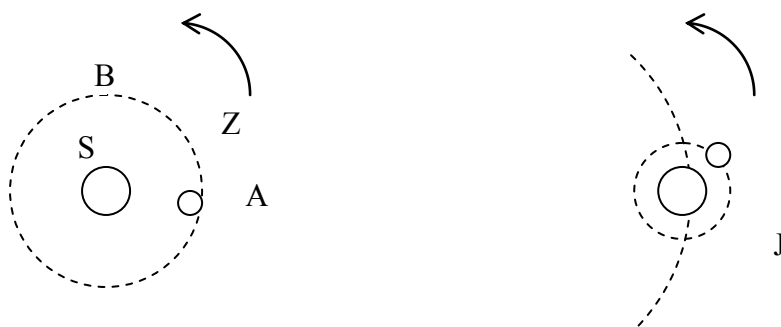

FIG. 70.

Olaf (Ole) Roemer (1644-1710)

- zatmění Jupiterových měsíčků, experimentálně pozoroval že intervaly mezi zatměním měsíčku byly různé při přibližování nebo oddalování Země a Jupitera.

- zdroj světla (měsíček) má stálou periodu T

- při pohybu Země od Jupitera se naměří T' (v bodě B), které je delší o Δt . 'C, kde x je posunutí Země během T, opačně při přibližování, tedy (v je rychlost Země)

$$T' = T + \frac{v \cdot l}{c} \rightarrow \frac{v \cdot l}{c}$$

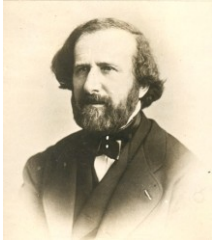
T je doba oběhu naměřená v bodě A, T' v bodě B. Je nutné vzít korekci na dobu oběhu Jupitera (12 let), chyby pozorování.....

Olaf Roemer naměřil

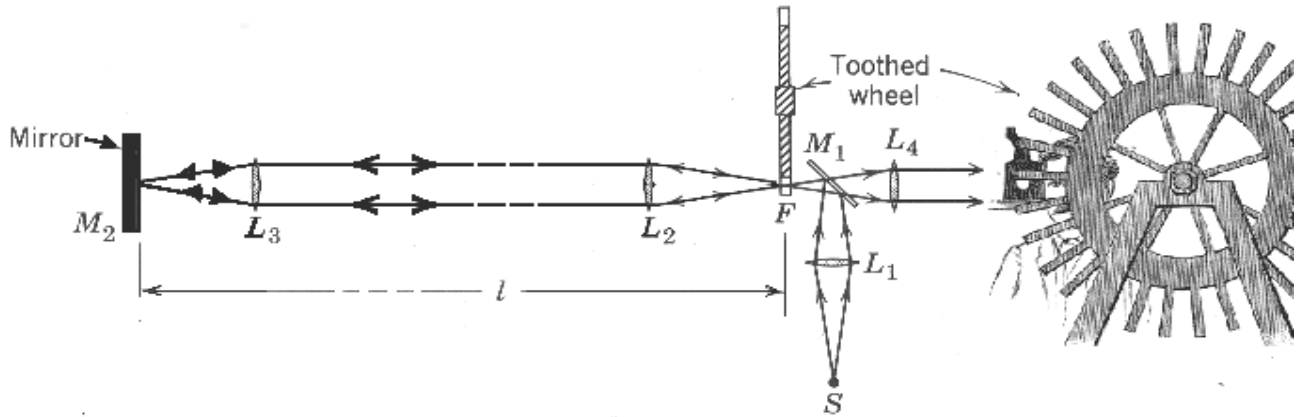
$$c = 214\,300 \text{ km s}^{-1}$$

Pozemské metody

1. 1607 G.Galilei – zakrývání luceren, bez výsledku
2. 1849 A. Fizeau metoda ozubeného kola

Hippolyte Fizeau 1819-1896

l – vzdálenost mezi ozubeným kolem a zrcadlem, n – počet otáček za sekundu, z – počet zubů

$$\Delta t = \frac{l}{vz} \rightarrow v = \frac{l}{z \Delta t}$$

Pro $z=720$, $n=12.6 \text{ s}^{-1}$, $l=8.633 \text{ km}$ naměřil

$$c = 137 \text{ km s}^{-1}$$

později Perrotin (1901) v podobném uspořádání

$$c = 299 \text{ km s}^{-1}$$

V současné době se c určuje z možností přesného měření času a délky

$$c =$$

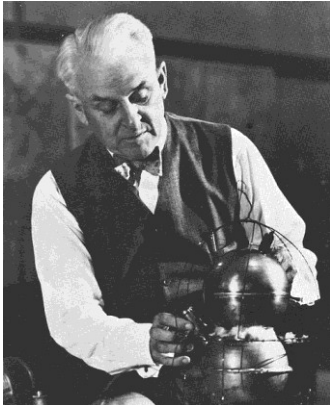
chyba λ je asi 10^{-9} , chyba f respektive času asi 10^{-10} , měření c (1974)

$$c = 29945 \text{ m s}^{-1}$$

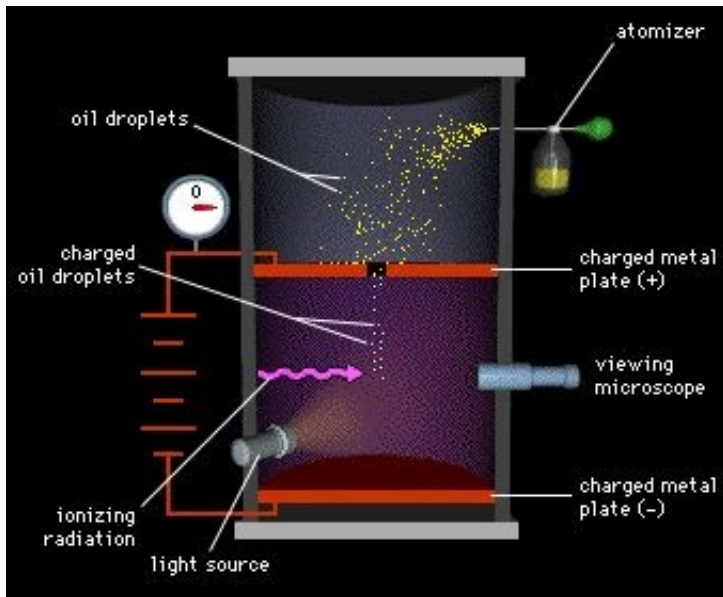
Elementární náboj e

e – základní konstanta pro atomovou fyziku....., + -, nedělitelný

Řada metod, uvádíme historicky významnou metodu:

Robert Andrews Millikan 1868-1953

Postup : najdete se olejová kapka, která stojí nebo padá rovnoměrně, po zapnutí pole kapka změní rychlost v (a -poloměr kapky, ρ -hustota oleje, ρ_0 -hustota vzduchu, η -viskozita), bez pole (tíha kapky-nadlehčování kapky ve vzduchu-Stokesova síla):

$$\frac{4}{3}\pi r^3 \rho - \pi r^2 \eta v = \tau \zeta =$$

s polem E

$$\frac{4}{3}\pi r^3 \rho - \pi r^2 \eta v = \tau \zeta = -qE$$

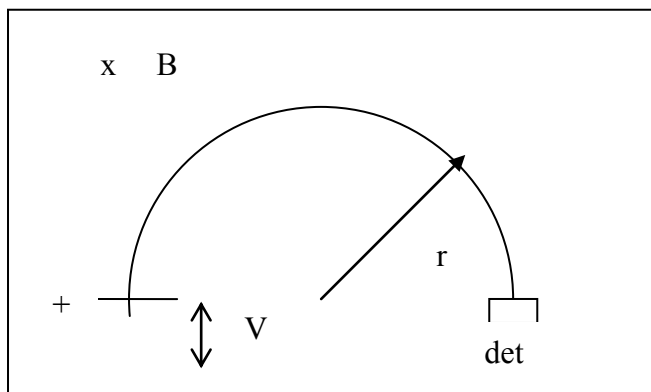
vyloučíme a

$$Q = \frac{4}{3}\pi r^3 \rho - \pi r^2 \eta v = \tau \zeta = -qE$$

výsledek

$$e = \frac{3\eta r^2 v}{2V}$$

Měření e/m

$$\frac{1}{2}mv^2 = eV \Rightarrow \frac{mv^2}{2} = eV \Rightarrow \frac{e}{m} = \frac{2V}{v^2}$$

výsledek

$$h = 6.62607015 \times 10^{-34} \text{ Js}$$

Planckova konstanta

fundamentální konstanta mikrosvěta:
viz Částicový model světla

$$h = 6.62607015 \times 10^{-34} \text{ Js}$$

Poznámka

$$E = h \nu$$